

УДК 378.011.3-051:6]:37.015.31:76
DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-1-91-103

**METHODICAL ASPECTS OF GRAPHIC COMPETENCE FORMATION
FUTURE TEACHER OF LABOR TRAINING AND TECHNOLOGY
AT STUDY OF VOCATIONAL TRAINING SUBJECTS**

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРЕДМЕТІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Larysa HRYTSENKO,
Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor

Лариса ГРИЦЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент

grycenko_l@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0366-9386>

Yuliia SRIBNA,
Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor

Юлія СРІБНА,
кандидат педагогічних наук,
доцент

usribna75@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3846-3871>

*Poltava V.G. Korolenko National
Pedagogical University,*

*Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка*

*✉ 2, street Ostrogradsky,
Poltava, Poltava region, 36000*

*✉ вул. Остроградського, 2,
м. Полтава, Полтавська обл.,
36000*

Original manuscript received: May 26, 2022

Revised manuscript accepted: June 15, 2022

ABSTRACT

The article attempts to investigate the structure and content of the graphic competence of teachers of labor education and technology as an important component of training. Graphic competence of a teacher of labor education and technology is characterized by a conscious need and ability of specialists to use graphic tools to solve professionally oriented problems based on a system of graphic knowledge, skills and experience of graphic activity and individual qualities of teachers, set of external and internal incentives. Currently, in the preparation of bachelors in the course 014.10 Secondary education (Labor training and technology) great importance is attached to the study of professional and practical disciplines related to professional and practical training and determine the formation of graphic competence, such as: «Fundamentals of design and modeling», «Drawing and basics of compositio», «Drawing and painting». Graphics as an independent type of design has a significant pedagogical impact on the cultural and professional development of the future teacher of labor training and technology, in particular, the development of his creative abilities. The graphic activity of higher education seekers is determined by the peculiarities of the three levels of knowledge. The first - perception, the second - imagination as a sign of psychological action; third - as a practical way of technical and technological display of the

picture at the conditional level in the form of a graphic composition. Graphic training of bachelors in the qualification «Teacher of labor education and technology» is carried out in the in-depth study of design, drawing and painting, the subject of which is the study of the theoretical foundations of art education.

For the effective formation of graphic competence of future teachers of labor education and technology in the direction of 014.10 Secondary education (Labor education and technology), in filling the subjects of professional training of Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko methodological aspects are taken into account.

Keywords: *graphic knowledge, graphic skills, graphic competence, professional training, teacher of labor education and technology.*

Вступ. Відповідно до концепції Нової української школи освітня система поступово переходить від моделі знань до моделі компетентності, тобто навчання підростаючого покоління, здатного практично застосовувати набуті знання та вміння у вирішенні актуальних проблем. Стосовно реформування вітчизняної освітньої галузі, як зазначає О. Пометун, компетентнісний підхід передбачає якісне оновлення змісту освіти, орієнтування освітнього процесу на формування базових умінь фахівця, необхідних для успішної професійної діяльності [9: 66]. Н. Побірченко, у свою чергу, зазначає, що компетентнісний підхід до навчання передбачає перехід від системи знань і вмінь до системи компетентностей, що визначає здатність особистості свідомо аналізувати, відбирати та використовувати набуті знання з метою успішного вирішення невідкладних задач [8: 28]. Цілеспрямовану систематичну підготовку компетентного спеціаліста можуть здійснювати лише технічно компетентні викладачі. Тому особливо актуальним і значущим стає питання методичного наповнення предметів професійної підготовки в педагогічних закладах вищої освіти на основі компетентнісного підходу.

Графічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій як складник професійної підготовки отримала різнобічне висвітлення в дисертаційних роботах С. Білевич (інтеграція нарисної геометрії та креслення), П. Буянова (формування графічної культури), І. Голіяд (активізація навчальної діяльності на заняттях з креслення), А. Корнеєва (формування просторової уяви), І. Нищак (розвиток технічного мислення), Т. Олефіренко (формування графічної грамотності), Н. Титова (система оцінювання педагогічних досягнень з малювання), Ю. Фещук (розвиток просторового мислення), Р. Чепка (реалізація творчого та технологічного підходу в процесі навчання малюванню та ін.). Вивченню графічної грамотності здобувачів вищої освіти різних спеціальностей присвячені наукові праці В. Бойко, О. Джеджули, С. Коваленка, М. Козяр, М. Лагунової, Н. Матяш, Г. Райковської, М. Юсупової та ін.

Методи та методики дослідження. Досягнення мети дослідження здійснювалося з використанням таких методів наукового пізнання: аналіз психолого-педагогічної, методичної та технічної літератури з проблеми графічної підготовки здобувачів вищої освіти.

Результати та дискусії. Варто зазначити, що в науковій літературі термін «графічна компетентність» недостатньо досліджений. Слід звернути увагу на формулювання, що розкриває складність і багатозаровість цього поняття «графічна компетентність є інтегрованою якістю, особливим

психологічним утворенням, що визначає емоційно-естетичну спрямованість та активність особистості, здатність художньо освоювати навколишнє середовище за допомогою графічних методів і засобів, а також їх втілення в духовній і реальній матерії» [3: 123–124].

Отже, графічна компетентність включає в себе знання, вміння, навички малювання та графіки, а також розвинений естетичний смак, необхідні для ідеального вирішення професійних завдань.

Графічна компетентність учителя трудового навчання та технологій характеризується усвідомленою потребою та вміннями фахівця використовувати графічні засоби для вирішення професійно орієнтованих завдань на основі системи графічних знань, умінь і навичок, а також досвіду графічної діяльності та індивідуально-особистісних якостей викладачів, сукупності зовнішніх та внутрішніх стимулів. Аналіз результатів науково-педагогічних досліджень [5; 6] дозволив виділити такі основні взаємопов'язані компоненти в структурі графічної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій: смисловий (пізнавальний); діяльнісний; мотиваційно-ціннісний; індивідуально-особистісний.

При цьому графічні завдання набувають принципово іншого характеру відносно інформаційного розвитку суспільства. Розвиток інформаційних технологій (у тому числі цифрових) дав новий поштовх і відкрив новий напрям у професійно-графічній діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, що призвело до перегляду змісту їх графічної освіти. Так, крім оволодіння традиційними (класичними) графічними дисциплінами (нарисна геометрія, креслення), сучасний викладач трудового навчання та технологій на відповідному професійному рівні повинен володіти засобами комп'ютерної графіки, переважно в галузі автоматизованого проектування. Професійно орієнтована діяльність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій спрямована переважно на проектування об'єктів праці учнів та відображення кінцевого результату у вигляді креслярсько-графічної та техніко-технологічної документації. Використання цифрових технологій тривимірного моделювання призводить до перегляду ролі та значення традиційного процесу проектування. Нині найбільш повним, точним і наочним джерелом інформації про об'єкт є його цифрова тривимірна модель, на основі якої можна створити всю необхідну проектну документацію на електронному або паперовому носії.

Підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка) у педагогічних закладах вищої освіти, зокрема у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, здійснюється за напрямом підготовки 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Популярною тенденцією є перерозподіл навчальних годин на вивчення базових курсів, а також запровадження підготовки за додатковими предметними галузями та спеціалізаціями. Така діяльність є особливістю підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, яка допомагає вирішувати проблеми його основної та додаткової освіти.

Традиційна система професійної підготовки, яка орієнтувалася лише на формування вузькоспеціалізованих навичок і ігнорувала питання художньо-

естетичного розвитку майбутніх фахівців, не відповідає потребам сучасного виробництва і не в змозі повністю задовольнити потреби ринку конкурентоспроможної праці. Переважно це було пов'язано з тим, що у змісті професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій майже не було предметів графічного спрямування. Також освітньо-кваліфікаційна характеристика викладачів цієї спеціальності не містила вимог до рівня їх графічних здібностей та естетичних якостей.

Нині при підготовці бакалаврів зі спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) велике значення приділяється вивченню професійно-практичних дисциплін, що належать до професійної та практичної підготовки і зумовлюють формування графічної компетентності, таких, як «Основи проєктування та моделювання», «Малюнок і основи композиції», «Малюнок та живопис». Графіка як самостійний вид дизайну має значний педагогічний вплив на культурно-професійний розвиток особистості майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, зокрема, розвиток його творчих здібностей. Галузевий стандарт педагогічної освіти України особливу увагу приділяє графічним дисциплінам, яке є в професійно орієнтованому циклі навчальної програми [1].

Рівень суспільного життя, зростання матеріальних і духовних потреб особистості, потреба в гармонізації людських взаємин і довілля вимагають розвитку майбутніх професійних творчих сил і бажання будувати своє життя за законами добра і прекрасного. Проте мотивація майбутніх учителів трудового навчання та технологій до розвитку власних графічних компетентностей залишається низькою [7: 30].

Графічна діяльність здобувачів вищої освіти зумовлюється особливостями трьох рівнів знань. Перший – сприйняття, другий – уява як ознака психологічних дій, третій – як практичний спосіб техніко-технологічного відображення картини на умовному рівні у вигляді графічної композиції [10: 159].

Графічна підготовка бакалаврів за кваліфікацією «Вчитель трудового навчання та технологій» здійснюється в рамках поглибленого вивчення дисциплін дизайну, креслення та живопис, предметом яких є вивчення теоретичних основ мистецької освіти.

У сучасних реаліях учителя трудового навчання та технологій необхідно навчити мислити синергетично, тобто нелінійно, мислити альтернативно, передбачати можливість зміни темпів розвитку освітніх процесів і подій. Особистість майбутнього вчителя трудового навчання та технологій повинна бути підготовлена до творчості, що має починатися з усвідомлення інтеграції всіх аспектів навчання [2; 4].

На основі практичного досвіду графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій сформульовано вимоги, що мають виконуватися для досягнення необхідного рівня графічної компетентності: основою формування прийомів графічної грамоти повинні бути не природна обдарованість особистості, а раціональне знання способів виконання графічних дій та операцій, правил ефективного виконання зображень, у тому числі технологічних; крім теоретичних знань (геометрія, перспектива тощо), важливо спиратися на знання на рівні відчуттів і сприйняття образів, які можна назвати

образними чи чуттєвими знаннями; шляхи розвитку творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання та технологій слід шукати в оптимальному балансі репродуктивної та продуктивної діяльності учнів; однією з основних складових графічної компетентності є мотивація до її реалізації; лише в процесі активної діяльності та в онтогенетичному розвитку особистості виникають і розвиваються навички графічної діяльності, які виявляються у швидкості, глибині та силі оволодіння методами і прийомами цієї діяльності.

Отже, сукупність знань, умінь і навичок, якими необхідно оволодіти майбутнім вчителям трудового навчання та технологій під час формування графічної компетентності передбачає вирішення низки специфічних методичних завдань, зокрема: вивчення зображальних засобів – олівців, туші, гуаші, акварелі та інших, найбільш поширених у професійній діяльності, оволодіння особливими графічними та художніми прийомами, навичками впевненого відтворення ліній різної конфігурації без креслярських інструментів, розвиток твердості й точності рухів під час малювання та креслення, розвиток окоміру тощо. Для цього доцільно запровадити в професійно орієнтовну підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій вивчення основ графічних зображень та способів їх виконання. При цьому здобувачі вищої освіти мають оволодіти типовими засобами креслення та розв'язувати задачі на створення зображень різних елементів усіх технологічних профілів, що вивчаються в педагогічному університеті. Тому в процесі графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій у закладі вищої освіти важливо поєднувати графічну діяльність з мистецтвом. Такий методичний підхід сприяє розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів трудового навчання та технологій, при цьому підвищує їх мотивацію до вдосконалення графічної компетентності.

Отже, проаналізуємо методичні матеріали дисциплін професійної підготовки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

1. Силабус навчальної дисципліни «Малюнок і основи композиції» спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Укладач: доц. Л. Гриценко. Кількість годин: 120.

ЗМ 1. Основи теорії малюнка та композиції.		
<p>Тема 1. Малюнок – основа просторово-образного мислення. Місце малюнка і композиції у підготовці майбутнього фахівця професійної освіти. Міжпредметні та внутрішньо предметні зв'язки навчальної дисципліни «Малюнок та основи композиції». Види малюнків, ескізів та начерків. Організація робочого місця при виконанні малюнка. Положення тулуба та рук під час малювання. Інструменти, пристосування та матеріали.</p>	<p>Лабораторне заняття 1. Тренувальні вправи з нанесення ліній. Виконання зображення простого об'єкту різними техніками заливки.</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Виконати одне із запропонованих завдань (за вибором студента) на</p>

		форматі А-3 ватману художніми матеріалами, що відповідають обраній темі завдання.
<p>Тема 2. Основи образотворчої грамоти. Основні поняття про малюнок з натури. Компонування на площині. Визначення композиційного центру. Види графічного малюнка. Основні завдання і вправи з навчального малюнка. Малювання з натури умовно-плоских предметів. Зображення геометричних тіл. Прийоми зображення геометричних тіл. Зображення предметів комбінованої форми, визначення геометричних тіл, які лежать в основі їхньої форми. Розміщення світлотіні. Зображення драпірувань та тканинних складок на площині. Форми та види тканинних складок. Прийоми зображення. Розміщення світлотіні. Зображення натюрморту на площині. Композиційне розміщення предметів на площині аркуша. Визначення основних пропорцій і конструктивних побудов з попереднім уточненням розміщення предметів. Нанесення світлотіні.</p>	<p>Лабораторне заняття 2. Конструктивний лінійний рисунок гіпсового геометричного тіла (куб). Конструктивні начерки куба у різних положеннях.</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Дослідити особливості драперії на нейтральному тлі, зробити світло тоновий розбір. за допомогою м'якого матеріалу.</p>
<p>Тема 3. Малюнок і перспектива. Основні положення теорії лінійної перспективи. Лінійна перспектива в малюнку інтер'єру. Основні характеристики процесу реалізації перспективи Перспектива. Загальні поняття і методи перспективного зображення. Лінія горизонту. Лінійна і повітряна перспектива. Об'ємна форма предметів у перспективі. Перспективні явища в природі, основні закони перспективи. Розподіл світлотіні. Тінь, півтінь, світло, полиск, рефлекс, падаюча тінь.</p>	<p>Лабораторне заняття 3. Конструктивний рисунок геометричного тіла (циліндр, конус).</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття; опрацювати теоретичний та практичний матеріал з даної теми. 4. Дослідити особливості лінійно-конструктивного малюнка гіпсових зліпків геометричних тіл, що лежать.</p>
<p>Тема 4. Основи кольорознавства. Побудова орнаменту та візерунку</p>	<p>Лабораторне заняття 4. Лінійно-конструктивний малюнок натюрморту групи</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати</p>

<p>на площині. Кольоровий спектр. Основні та додаткові кольори. Змішування кольорів. Хроматична кольорова гама (колірний тон, світлота, насиченість). Ахроматична кольорова гама. Гармонійні співвідношення кольорових груп. Одно-тональні гармонійні поєднання кольорів. Гармонійні поєднання споріднених кольорів. Гармонійні поєднання контрастних і додаткових кольорів. Гармонійні поєднання споріднено-контрастних кольорів. Ритми планів. Колірна домінанта. Кольорові асоціації. Орнамент. Класифікація орнаментальних мотивів. Ритмічна організація орнаментів: стрічковий, сітчастий, композиційно-замкнений та ін. Метричні і ритмічні порядки. Симетрія та ритмічні рухи в орнаментальних композиціях. Візерунок. Класифікація. Принципи побудови візерунків в різних замкнених площинах. Принципи створення орнаментальних композицій на площині. Колір і його роль в композиції. Психологія дії кольору на почуття людини. Основи стилізації природніх форм в петриківському розписі. Основи зображення орнаментів та візерунків в техніці петриківського розпису.</p>	<p>геометричних тіл. Натюрморт з двох геометричних тіл. Конструктивна побудова геометричних тіл в просторі.</p>	<p>конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Дослідити просторове положення декількох предметів на площині: створити натюрморт рупи побутових предметів, виконати трьохмірне завдання у вигляді скульптурного рельєфу.</p>
<p>Тема 5. Техніка акварельного, гуашевого, темперного розпису. Види розпису. Техніки роботи матеріалами. Розпис аквареллю. Розпис «по мокрому». Розпис гуашшю. Розпис олійними фарбами. Розпис темперою. Ілюзорне відтворення текстури та фактури матеріалів. Стилізація та трансформація природної форми (природний аналог). Принцип замальовки рослинних ескізів в точковій, лінійній та плямовій графіці. Прийоми стилізації. Добір природних форм для стилізації. Трансформація природної форми в декоративну. Способи стилізації. Компонування площини стилізованими елементами.</p>	<p>Лабораторне заняття 5. Натюрморт з трьох нескладних за формою речей. Акварельні фарби та їх властивості, відпрацювання методів, а також технічних прийомів акварельного живопису. Аналіз послідовності ведення роботи. Опанування різних технік та прийомів. Закріплення необхідних знань, навичок для виконання живописного натюрморту в акварельній техніці.</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом виконання лабораторного заняття; опрацювати теоретичний та практичний матеріал з даної теми. 4. Виконати самостійний живописний натюрморт в умовах денного освітлення засобами акварельного живопису.</p>
<p>Тема 6. Композиційне</p>	<p>Лабораторне заняття 6.</p>	<p>Завдання для</p>

<p>пропорціювання і «Золотий переріз». Історія розвитку композиції. Композиційні прийоми давнього Єгипту та Греції. Основи композиції Середньовіччя. Композиційні новації доби Відродження. Теорія композиції XVIII-XIX ст. Композиція – новий початок. Композиційне пропорціювання і «Золотий переріз». Поняття пропорції. Коротка історія «золотого перерізу» та модулор Ле Корбюзьє. Використання принципу «золотого перерізу» українськими митцями. Арифметичний ряд «золотого перерізу» «Золотий переріз» на зламі XX-XXI ст.</p>	<p>Виконання серії кольорових врівноважених композицій на площині з простих елементів (статика-динаміка, контраст-нюанс, акцент, симетрія-асиметрія, деформація).</p>	<p>самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Створити графічні композиції, які відповідають основним композиційним принципам.</p>
<p>Тема 7. Основи теорії композиції. Технічні складові композиції. Генезис терміну «композиція». Композиційні початки: цільність, симетрія, ритм. Головні закони, правила і прийоми композиції. Композиція як навчальний предмет: походження та сучасна проблематика.</p>	<p>Лабораторне заняття 7. Створення тематичної кольорової композиції. Особливості передачі об'єгу та простору засобами живопису, зміни кольору предметів і фону композиції в залежності від умов освітлення і ефекту рефлексу. Прийоми опрацювання переднього плану і фону композиції в живописі. Виконати живопис з натури в одній з технік акварелі або гуаші натюрморту з кількох, різних за формою і фактурою предметів на тлі драпіровки зі складками.</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Виконати начерки м'якої тканини з натури – 2-3 начерки, застосовуючи світлотіньове моделювання.</p>
<p>Тема 8. Основні види, компоненти та засоби композиції. Види композиції. Компоненти композиції. Композиційні засоби Закон традиції. Закон цілісності. Закон тектоніки. Закон масштабу. Закон пропорційності. Закон контрасту. Засоби виразності. Природна та технологічна фактури. Текстура як природний візерунок. Колір і його міра застосування. Графічність – позитивна якість композиції (точка, лінія, пляма). Пластичність та ажурність, як один із засобів виразності. Композиційні прийоми. Ритм – як композиційний прийом. Метричний та ритмічний</p>	<p>Лабораторне заняття 8. Виконання серії стилізованих зображень рослин, квітів, орнаменту. Виконати: 4 стилізованих зображення дерева, куща, квітки, орнаменту (реалістичний основний елемент для орнаменту обирається довільно).</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Виконати малюнок, що пояснює послідовність зображення</p>

<p>композиційні прийоми. Симетрія та її сутність. Асиметрія та індивідуальність. Вплив динаміки та статички на емоції. Семантичні засоби. Метафора. Символ. Алегорія. Емблема. Емоційна дія ліній і плям різних конфігурацій. Єдність як принцип зв'язку окремих елементів композиції. Простір як композиційний фактор. Види композиції: площинна, об'ємна, об'ємно-просторова. Співвідношення і пропорції.</p>		<p>рослинного орнаменту, елементами якого можуть слугувати листя, квіти, плоди.</p>
<p>Тема 9. Побудова фігури людини. Пластична анатомія фігури людини. Відомості про будову людського тіла. Скелет – основа побудови фігури людини в рисунку. М'язи фігури людини. Побудова фігури людини. Пропорції фігури людини. Канон. Модуль. Зображення фігури людини або манекена за схемою. Зображення фігури людини з натури. Начерки і зарисовки фігури людини. Поняття начерку та зарисовки. Послідовність виконання вправ для виконання начерків.</p>	<p>Лабораторне заняття 9. Рисунок фігури людини. Конструктивний рисунок фігури людини в статичному положенні. Конструктивний рисунок фігури людини в русі. Замальовка фігури людини по фото з журналу.</p>	<p>Завдання для самостійної роботи: 1. Опрацювати конспект лекції (виділити основні поняття, дати відповіді на запитання для самоперевірки). 2. Опрацювати основну та додаткову літературу за темою. 3. Ознайомитися з темою, метою, завданнями та планом лабораторного заняття. 4. Виконати замальовки фігури людини в одязі з журналів мод.</p>

2. Робоча навчальна програма навчальної дисципліни «Малюнок та живопис» спеціальності 015.00 Професійна освіта (Дизайн). Розробник: доц. Л. Гриценко. Кількість годин – 90.

ЗМ 1. Основи живопису		
<p>Тема 1. Поняття про живопис. Засоби створення живописного твору. Види живопису: монументальний, станковий, театральньо-декораційний, декоративний, мініатюрний. Завдання живопису та його роль у житті людей та у повсякденній навчально-пізнавальній дизайнерській діяльності. Жанри живопису. Напрями живопису</p>	<p>Практичне заняття 1. Конструктивний лінійний рисунок гіпсового геометричного тіла (куб) у різних положеннях</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Малюнок – основа просторово-образного мислення. Малюнок і перспектива</p>
<p>Тема 2. Матеріали та приладдя для живопису. Методи та техніка візуалізації форми у живописі. Техніка і технологія в живописі. Фарби та інструменти в живописі: акварель, гуаш, темпера, олійна фарба, енкаустика, акрил. Види живописного письма. Кольорові характеристики фарб. Значення рисунку у живописі. Практичні поради роботи різними фарбами.</p>	<p>Практичне заняття 2. Виконання перспективи з однією, двома та більше точками сходження</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Основи образотворчої грамоти</p>
<p>Тема 3. Живопис натюрморту. Особливості живописної композиції. Особливості живописної композиції. Композиція натюрморту. Вивчення зміни тонових відношень натюрморту в техніці «грязаль».</p>	<p>Практичне заняття 3. Конструктивний рисунок геометричного тіла</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Побудова фігури людини. Пластична</p>

<p>Тональне зображення натюрморту (гризаль). Відношення теплих та холодних тонів у натюрморті. Використання контрасту та нюансу кольору у натюрморті. Національні особливості використання кольору в живописних роботах. Відтворення фактури та матеріальності предметів у кольорі</p>	<p>(циліндр, конус), групи геометричних тіл</p>	<p>анатомія людини</p>
<p>Тема 4. Поняття про кольорознавство та колір. Кольорознавство як елемент науки у живописі. Колір та його властивості у живописі. Кольоровий спектр. Гармонійні співвідношення кольорових груп. Основні та додаткові кольори. Правила змішування кольорів. Хроматична та ахроматична кольорова гама (колірний тон, світлота, насиченість). Гармонійні поєднання споріднених кольорів. Гармонійні поєднання контрастних і додаткових кольорів. Гармонійні поєднання споріднено-контрастних кольорів. Прийоми стилізації. Трансформація природної форми в декоративну. Матеріали та прилади для роботи з фарбами у живописі. Етюдні замальовки природних форм. Етюдні замальовки природних форм (реалістичне рішення). Етюдні замальовки природних форм (декоративне рішення).</p>	<p>Практичне заняття 4. Рисунок фігури людини. Виконання серії стилізованих зображень людської постаті</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Поняття про живопис</p>
<p>Тема 5. Основи теорії композиції. Композиційне пропорціонування і «Золотий переріз». Поняття композиції. Технічні складові композиції. Генезис терміну «композиція». Композиційні початки: цільність, симетрія, ритм. Основні закони, правила і прийоми композиції. Композиція як навчальний предмет: походження та сучасна проблематика. Технічні складові композиції: поняття рамки і типи формату, композиційна паралельність.</p>	<p>Практичне заняття 5. Методи та техніки візуалізації форми у живописі. Особливості живописної композиції</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Матеріали та прилади для живопису. Методи та техніка візуалізації форми у живописі</p>
ЗМ 2. Основи теорії малюнка		
<p>Тема 6. Малюнок – основа просторово-образного мислення. Види малюнків, ескізів та начерків. Способи малювання. Основні принципи малювання. Техніка малювання. Організація робочого місця при виконанні малюнка. Положення тулуба та рук під час малювання. Інструменти, пристосування та матеріали.</p>	<p>Практичне заняття 6. Правила змішування кольорів. Хроматична та ахроматична кольорова гама (колірний тон, світлота, насиченість)</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Живопис натюрморту</p>
<p>Тема 7. Основи образотворчої грамоти. Основні поняття про малюнок з природи. Компонування на площині. Визначення композиційного центру. Види графічного малюнка. Основні завдання і вправи з навчального малюнка. Малювання з природи умовно-плоских предметів. Зображення геометричних тіл. Прийоми зображення геометричних тіл. Зображення предметів комбінованої форми, визначення геометричних тіл, які лежать в основі їхньої форми. Розміщення світлотіні. Зображення драпірувань та тканинних складок на площині. Форми та види тканинних складок. Прийоми зображення. Розміщення світлотіні.</p>	<p>Практичне заняття 7. Вивчення зміни тонових відношень натюрморту в техніці «гризайль»</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Поняття про кольорознавство та колір</p>

<p>Зображення натюрморту на площині. Композиційне розміщення предметів на площині аркуша. Визначення основних пропорцій і конструктивних побудов з попереднім уточненням розміщення предметів. Нанесення світлотіні.</p>		
<p>Тема 8. Малюнок і перспектива. Основні положення теорії лінійної перспективи. Лінійна перспектива. Лінійна перспектива в малюнку інтер'єру. Основні характеристики процесу реалізації перспективи Перспектива. Загальні поняття і методи перспективного зображення. Лінія горизонту. Лінійна і повітряна перспектива. Об'ємна форма предметів у перспективі. Перспективні явища в природі, основні закони перспективи. Розподіл світлотіні. Тінь, півтінь, світло, поглиск, рефлекс, падаюча тінь.</p>	<p>Практичне заняття 8. Відношення теплих та холодних тонів у натюрморті</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Основи теорії композиції. Композиційне пропорціювання і «Золотий переріз»</p>
<p>Тема 9. Побудова фігури людини. Пластична анатомія фігури людини. Відомості про будову людського тіла. Скелет – основа побудови фігури людини в рисунку. М'язи фігури людини. Побудова фігури людини. Пропорції фігури людини. Канон. Модуль. Зображення фігури людини або манекена за схемою. Зображення фігури людини з природи. Начерки і зарисовки фігури людини. Поняття начерку та зарисовки.</p>	<p>Практичне заняття 9. Виконати натюрморту з трьох предметів та драпіровки в холодній гамі кольорів. Етюд натюрморту в холодній гамі кольорів.</p>	<p>Питання на самостійне опрацювання: Основи теорії композиції. Композиційне пропорціювання і «Золотий переріз»</p>

Після проведеного вище аналізу методичних матеріалів, можемо зазначити, що інструментально-технологічні особливості методичних аспектів формування графічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій передусім враховують типологію графічних мистецтв, прийомів і технік, засобів і матеріалів, необхідних для оволодіння графічною компетентністю, а також здійснення практичної графічної діяльності.

Висновки. Для ефективного формування графічної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) в наповненні предметів професійної підготовки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка враховані методичні аспекти, розглянуті вище.

Це забезпечує поєднання педагогічної та технологічної складових освітнього процесу з графічною діяльністю учнів у процесі навчання, ефективну підготовку майбутніх учителів трудового навчання та технологій, розвиток графічних здібностей. Концепція надає можливості вдосконалити підготовку майбутніх викладачів педагогічних закладів вищої освіти з урахуванням вимог методичних підходів.

Література

1. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». Київ : МОН України, 2005. 34 с.
2. Зяюн І. А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 19–30.
3. Король А. Формування художньо-графічної компетентності учнів

загальноосвітніх навчальних закладів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : наук. зб. / редкол. : Н. С. Побірченко та ін. Умань : Жовтий О. О., 2011. Вип. 39. Ч. 1. С. 117–126.

4. Краєвський В. В. Цілісність підходу до дослідження освіти на сучасному етапі розвитку наукової раціональності. URL: http://kraevskyyv.narod.ru/papers/zelost_podchoda.htm

5. Нишчак І. Д. Інженерно-графічні знання, уміння та навички вчителя технологій: квінтесенція понять. *Педагогічні науки*. Херсон : ХДУ, 2014. Вип. 66. С. 365–370.

6. Олефіренко Т. О. Формування графічної компетентності у майбутніх учителів технологій: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2012. 20 с

7. Отич О. Особливості художньо-естетичного розвитку особистості у системі професійної освіти. *Професійно-художня освіта України* : збірник наукових праць / редкол. : І. А. Зязюн (голова), В. О. Радкевич (заступник голови), Р. Т. Шмагало (заступник голови) та ін. Київ, Черкаси : Вид-во «Черкаський ЦНТЕІ», 2005. Вип. III. С. 25–32.

8. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 3. С. 24–31

9. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 66–72.

10. Твердохлібова Я. М. Графіка як предмет пізнання та художньо-творчої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей* : зб. матеріалів Х Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / голов. ред. : І. А. Зязюн. Вип. 4 (8). Чернівці : Зелена Буковина, 2013. С. 158–160.

References

1. *Haluzevyi standart vyshchoi osvity*. (2005). Osvitno-kvalifikatsiina kharakterystyka mahistra za spetsialnistiu «Pedahohika vyshchoi shkoly» [Industry standard of higher education. Educational and qualification characteristics of the master's degree in «Higher School Pedagogy»]. Kyiv : MON Ukrainy. [in Ukraine]

2. Ziazun, I. A. (2011). *Pedahohichne naukove doslidzhennia v konteksti tsilissnogo pidkhodu* [Pedagogical research in the context of a holistic approach]. Porivnialna profesiina pedahohika – Comparative professional pedagogy, vyp. 1, 19–30. [in Ukraine]

3. Korol, A. (2011). *Formuvannia khudozhno-hrafichnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Formation of artistic and graphic competence of students of secondary schools]. Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of rural school: nauk. zb. / redkol. : N. S. Pobirchenko ta in. Uman : Zhovtyi O. O., vyp. 39, ch. 1, 117–126. [in Ukraine]

4. Kraevskiy, V. V. *Tsilisnist pidkhodu do doslidzhennia osvity na suchasnomu etapi rozvytku naukovoi ratsionalnosti* [Integrity of the approach to the study of education at the present stage of development of scientific rationality]. URL: http://kraevskyyv.narod.ru/papers/zelost_podchoda.htm [in Ukraine]

5. Nyschak, I. D. (2014). *Inzhenerno-hrafichni znannia, uminnia ta navychky vchytelia tekhnolohii: kvintesentsiia poniat* [Engineering and graphic knowledge, skills and abilities of a technology teacher: the quintessence of concepts.]. Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences. Kherson : KhDU, vyp. 66, 365–370. [in Ukraine]

6. Olefirenko, T. O. (2012). *Formuvannia hrafichnoi kompetentnosti u maibutnikh uchyteliv tekhnolohii* [Formation of graphic competence in future teachers of technology] : avtoreferat dysertatsii na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. [in Ukraine]

7. Otych, O. (2005). *Osoblyvosti khudozhno-estetychnoho rozvytku osobystosti u systemi profesiinoy osvity* [Features of artistic and aesthetic development of the individual in the system of vocational education]. *Profesiino-khudozhna osvita Ukrainy – Vocational and artistic education of Ukraine: zbirnyk naukovykh prats / redkol. : I. A. Ziaziun (holova), V. O. Radkevych (zastupnyk holovy), R. T. Shmahalo (zastupnyk holovy) ta in.* Kyiv, Cherkasy : Vyd-vo «Cherkaskyy TsNTEI», vyp. III, 25–32. [in Ukraine]

8. Pobirchenko, N. S. (2012). *Kompetentnisnyi pidkhid u vyshchii shkoli: teoretychny aspekt* [Competence approach in higher education: theoretical aspect]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and pedagogical science*, № 3, 24–31 [in Ukraine]

9. Pometun, O. I. (2004). *Dyskusiiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti* [Discussion of Ukrainian teachers around the introduction of a competency-based approach in Ukrainian education]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy – Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives / pid zah. red. O.V. Ovcharuk.* Kyiv : «K.I.S.», 66–72. [in Ukraine]

10. Tverdokhibova, Ya. M. (2013). *Hrafika yak predmet piznannia ta khudozhno-tvorchoi diialnosti studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv* [Graphics as a subject of knowledge and artistic and creative activity of students of higher pedagogical educational institutions]. *Pedahohichna maisternist yak systema profesiinykh i mystetskykh kompetentnosti – Pedagogical skills as a system of professional and artistic competencies : zb. materialiv X Mizhnar. pedahohichno-mystetskykh chytnan pamiaty prof. O. P. Rudnytskoi / holov. red. : I.A. Ziaziun.* Vyp. 4 (8). Chernivtsi : Zelena Bukovyna, 158–160 [in Ukraine]

АНОТАЦІЯ

У статті зроблена спроба дослідити структуру та змістове обґрунтування графічної компетентності вчителя трудового навчання та технологій як важливого складника професійної підготовки. Графічна компетентність учителя трудового навчання та технологій характеризується усвідомленою потребою та вміннями фахівця використовувати графічні засоби для вирішення професійно орієнтованих завдань на основі системи графічних знань, умінь і навичок, а також досвіду графічної діяльності та індивідуально-особистісних якостей викладачів, сукупності зовнішніх та внутрішніх стимулів. Нині при підготовці бакалаврів зі спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) велике значення приділяється вивченню професійно-практичних дисциплін, що належать до професійної та практичної підготовки і зумовлюють формування графічної компетентності, таких, як «Основи проектування та моделювання», «Малюнок і основи композиції», «Малюнок та живопис». Графіка як самостійний вид дизайну має значний педагогічний вплив на культурно-професійний розвиток особистості майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, зокрема, розвиток його творчих здібностей. Графічна діяльність здобувачів вищої освіти зумовлюється особливостями трьох рівнів знань. Перший – сприйняття, другий – уява як ознака психологічних дій, третій – як практичний спосіб техніко-технологічного відображення картини на умовному рівні у вигляді графічної композиції. Графічна підготовка бакалаврів за кваліфікацією «Вчитель трудового навчання та технологій» здійснюється в рамках поглибленого вивчення дисциплін дизайну, креслення та живопису, предметом яких є засвоєння теоретичних основ мистецької освіти.

Для ефективного формування графічної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) в наповненні предметів професійної підготовки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка враховані методичні аспекти.

Ключові слова: графічні знання, графічні вміння, графічна компетентність, професійна підготовка, вчитель трудового навчання та технологій.